

Chronicon

GENERALIA

Canonici regulares

Réginald GREGOIRE, *La vocazione sacerdotale. I canonici regolari nel Medioevo* (La spiritualità Cristiana, Storia e testi, 7), Roma, Edizioni Studium, 1982, 230 p.

Il libro del monaco benedettino R. Grégoire delinea la figura spirituale del canonico regolare, prendendo in esame l'ispirazione — la comunità apostolica, essenzialmente missionaria — e le prime realizzazioni storiche.

Un quadro d'insieme della realtà dei canonici regolari medioevali è offerto — a conclusione del volume — dal testo, tradotto in italiano, della Vita A di San Norberto. La bibliografia è aggiornata. Mancano però certi titoli, fra i quali lo studio di W. M. GRAUWEN, *Norbertus, Aartsbisschop van Maagdenburg*. With an English summary, Brussel, 1978, 689 p. (L.V.D.)

Centre d'Etudes et de Recherches de l'ordre de Prémontré

Les 11, 12 et 13 novembre 1983 le huitième colloque du Cerp s'est tenu à l'abbaye de Saint-Riquier (Somme) devenue un centre culturel. Les visites portaient sur la circarie de Ponthieu dont le fondateur fut le bienheureux Milon devenu évêque de Théroutanne. On visita les ruines de Dommartin, l'abbaye primitive, avec plusieurs églises dépendantes où se conservent des morceaux du mobilier liturgique de l'abbaye, puis Saint-André au Bois et le site de Saint-Josse au Bois où Milon commença la fondation qui devait émigrer à Dommartin. Comme partout les portes et les fermes ont subsisté, mais la Révolution a essayé de faire disparaître tout souvenir de la vie religieuse. Les communications traitaient de la Réforme de l'Antique rigueur de Prémontré dite Réforme de Lorraine. Le P. François Petit a exposé les normes de la formation des novices d'après le Catéchisme des novices de Servais de Layrue, M. Jacques Coquelle évoqua un essai courageux de réforme opéré peu avant à l'abbaye de Vermand (Aisne); Mlle Plouvier qui vient d'obtenir le doctorat en histoire à Paris-I (Sorbonne), avec une thèse sur la reconstruction de l'abbaye de Prémontré au XVIIIe siècle, a fait l'historique de l'introduction de la Réforme à Cuissy. Enfin le Dr Fournée a dressé un tableau très riche et très documenté de l'introduction de la Réforme en Normandie et les difficultés que soulevait en France l'adoption d'une institution qui avait vu le jour dans la Lorraine qui faisait alors partie de l'Empire. 23 participants dont deux allemands;

personne n'avait pu venir de Belgique. Le tout dans une atmosphère de chaude amitié. (F.P.)

Ordo Praemonstratensis

I canonici regolari premostratensi, poichè non hanno legami giuridici con altre congregazioni canonicali, furono esclusi dal articolo *Canonici regolari* nel *Dizionario degli Istituti di Perfezione* (= DIP). Trovarono però un ampio spazio nel tomo VII, Roma, 1983, coll. 720-746 s.v. *Premostratensi*.

Sorgono, dal inizio, certi problemi riguardanti la paternità di detto articolo. Infatti, nella prima parte: *I canonici*, due soltanto delle sette sezioni portano la firma del loro autore, cioè la sezione II: *La struttura dell'Ordine* (J. B. VALVEKENS, col. 728-731) e la sezione III: *La spiritualità* (Fr. PETIT, col. 732-734). Per le altre sezioni: *Storia generale*, *Liturgia*, *Ministero pastorale*, *Santi e Beati*, *Personaggi eminenti*, mancano i nomi dei collaboratori, mentre, in una nota (col. 720), la redazione del DIP comunica che si è servita, per tutto l'articolo sui Premostratensi, di osservazioni e complementi inviati da Norberto Backmund alla direzione del DIP.

Nella seconda parte: *Le canonichesse*, J. B. VALVEKENS (col. 741-745) trascorre rapidamente la storia dei conventi femminili dell'Ordine, riferendosi, per le relazioni giuridiche con il brano maschile, ai Statuti approvati nel 1945. La terza parte sul Terz'ordine venne compilata da due autori: 1. *Il Terz'ordine regolare* da Th. VAN SCHIJNDEL (col. 745-746); 2. *Il Terz'ordine secolare* da J. B. VALVEKENS (col. 746).

Anche sotto altre voci incontriamo alcuni cenni storici riguardanti la vita dei Premostratensi. Nell'articolo *Pratiche spirituali e penitenziali*, N. J. WEYNS da uno sguardo sulle osservanze ascetiche dei Premostratensi nel corso dei secoli (col. 454-459). C. D. FONSECA esamina la pratica della povertà nell'Ordine di San Norberto, sotto la voce *Povertà*, III, *I canonici regolari* (col. 290-294), mentre Hildegard KROLL-SAURBIER, nel articolo *Reclutamento*, II, *Premostratensi* (col. 1271-1273), studia vari aspetti del reclutamento nei conventi dell'Ordine agli inizi della sua storia.

Ottima la sintesi storica della legislazione medioevale premostratense nello studio di Luc JOUQUÉ, *Regole canonicali*, III, *La riforma gregoriana e la grande era delle 'consuetudines'* b) *L'ordo novus* (col. 1507-1508). Si trova qualche riferimento al tipo di governo in uso presso i Premostratensi nell'articolo di E. BOAGA, *Il regime nella forma canonica* (col. 1368-1370). Sulla formula «*fratres religiose viventes*» nei documenti rilasciati per Prémontré vedi J. GRIBOMONT-J.-M. R. TILLARD, art. *Religio* (*Religiosus*) (col. 631).

MARIANO D'ALATRI, art. *Roma* (col. 1914), nel contesto dell'avvicendamento, avvenuto in varie chiese, di canonici regolari di varia estrazione con monaci e canonici secolari, afferma che i Premostratensi si stabilirono nella Città Eterna nel 1226 fondandovi la chiesa di San

Norberto, e che, nel 1231, per volere di Gregorio IX, subentravano ai Benedettini nell'ufficiatura della chiesa dei Ss. Bonifacio e Alessio. Mentre l'introduzione dei Premonstratensi nella chiesa di San Alessio è ben documentata, l'erezione di una chiesa in onore di San Norberto nel 1226 sembra poco probabile. I Premostratensi della circaria del Brabant si stabilirono a Roma nel 1626, dando così origine al Collegio di San Norberto, e, dopo l'acquisto di uno stabilimento nella via Felice nel 1632, vi aprirono, nel 1636, la chiesetta di San Norberto annessa al collegio.

Le congregazioni femminili autonome, aventi rapporti spirituali coi Premostratensi, hanno, anche loro, trovato un posto nel tomo VII del DIP: *Premostratensi, di Berg Sion (Svizzera)* (Th. VAN SCHIJNDEL, col. 746); *Premostratensi, di Budejovice (Cecoslovacchia)* (G. ROCCA, col. 746-747); *Premostratensi, di Etsdorf* (Th. VAN SCHIJNDEL, col. 727); *Premostratensi, di Külsovát (Ungheria)* (F. HERVAY, col. 747-748); *Premostratensi, di Rot (Germania)* (Th. VAN SCHIJNDEL, col. 748); *Premostratensi, di S. Victoret (Marsiglia, Francia)* (E. BONNET, col. 748-750). (L.V.D.)

Ex Catalogo Ordinis Praemonstratensis, qui nuper curante Th. M. VAN SCHIJNDEL in lucem prodiit, patet, die la januarii 1983, 1.558 sodales utriusque sexus ad praedictum Ordinem pertinuisse.

Inter viros numerabantur tunc 996 sacerdotes, 120 professi conversi, 114 professi clerici, 33 novitii et 92 postulantes. Inter mulieres vero 184 professae, 9 professae conversae, 3 postulantes et 7 novitiae. (L.V.D.)

Paroeciae

Eddy PUT, *Onrust in de zielzorg. J.T.J. Wellens, 17de bisschop van Antwerpen, en zijn pastoraal beleid (1776-1784)*, (Verhandelingen van de Kon. Acad. voor Wet., Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, 45, 1983, n° 107), Brussel, 1983, 214 p.

Schr. heeft aandacht voor het werk der norbertijnen in het parochie-pastoraat van het bisdom Antwerpen. Op p. 174-175 heeft hij een overzichtelijke kaart laten afdrukken van al de parochies die in het bisdom Antwerpen werden bediend door abdijheren van Sint-Michiels Antwerpen, Averbode, Postel en Tongerlo. Bijzondere belangstelling krijgt de problematiek in verband met de afhankelijkheid van de kloosterlingen-pastors tegenover hun abt op het gebied van hun persoonlijk gedrag en hun financieel beheer. Dit naar aanleiding van een nieuw visitatieformulier dat door bisschop Wellens op 18 mei 1779 werd voorgesteld (p. 53-55). (L.V.D.)

De parochiekerk van 't Heike te Tilburg werd, onder het pastoraat van de laatste Tongerloze norbertijn, Evermodus Du Champs, aan de R.K. gemeenschap teruggegeven. Dit gebeuren werd tot nu toe vooral vanuit de katholieke hoek bekeken. Nu wordt een studie gepubliceerd die de

restitutie van de voormalige R.K. parochiekerk vanuit reformatorische bronnen belicht: A.H. de HAAN, *Kerkrestitutie in Tilburg. De Tilburgse hervormde gemeente en de gebeurtenissen die leidden tot de afstand van de grote, parochiale kerk. 1795-1823*, in *De Lindeboom*, VII, 1983, 25-64. Voor de Hervormde Gemeente te Tilburg werd een ontwerp voor een kerkgebouw gemaakt door architect Justinus Backx, de vader van superior Evermodus H.P. Backx, de «tweede stichter van Tongerlo». Het ontwerp uit 1821 wordt afgedrukt op blz. 49. (L.V.D.)

S. Norbertus

In de algemene werken van geschiedenis vindt men nog steeds heel wat vergissingen en oppervlakkigheden betreffende Norbert en zijn orde. Zo leest men b.v. in Robert FOSSIER, *Enfance de l'Europe, X^e-XIIe siècles. Aspects économiques et sociaux*, dl. II, *Structures et problèmes*, Parijs, 1982, blz. 874, dat Norbert in 1095 het einde van de wereld zou hebben voorspeld. Dat zou dus op zijn 10-15 jaar zijn gebeurd. In vergelijking daarmee is het feit dat Norbert in de index (blz. 1104) als abt van Prémontré wordt geïdentificeerd, maar een heel klein foutje. (W.M.G.)

Over de auteur van een oud-engelse levensbeschrijving van Norbert in versvorm, die afhankelijk is van de *Vita B*, nl. John Capgrave OSEA (1393-1464), schreef J.C. Fredeman een artikel in het *Lexikon des Mittelalters*, dl. II, afl. 7, München, Zürich, 1983, kol. 1471. De studies over Capgrave verschenen in de *Analecta Praemonstratensia* werden echter bij de bibliografie niet vermeld. (W.M.G.)

Ter herdenking van de sterfdag van Norbert van Gennepe, nu 850 jaar geleden, verscheen een populair-wetenschappelijke levensschets van de stichter der norbertijnen: Dr. A.W. VAN DEN HURK, O. Praem., *Norbert van Gennepe en zijn Orde*, Averbode, Altiora, 1984, 72 p. met zes houtsneden van Hansheinz Schirra te Xanten, en een kaart der norbertijnenabdijen in Nederland en België. (L.V.D.)

Voor de deelnemers aan Kerkepad 1983, een bezoektocht aan kerken en kloosters in een bepaalde regio van Nederland, schreef S.A. VAN DE VEN, *Norbertus. Een verhaal voor onze tijd?*, Heeswijk, 1983, 35 p. Schrijver waagt een poging om de vele bezoekers die de abdij van Berne, de oudste abdij van Nederland, op hun kerkentocht kwamen verkennen, een beeld te geven van wat norbertijnen vandaag de dag pogen te zijn. (L.V.D.)

Am 8. Mai 1984 gab die Deutsche Bundespost aus Anlaß des 850sten Todestages des hl. Norbert († 6. Juni 1134) eine Sonderbriefmarke im Wert von 80 Pfennig heraus. Als Motiv dient die photographisch genaue Wiedergabe einer ca. 40 cm großen Norbertstatuette vom Chorgestühl in Rot, geschnitzt in den Jahren 1691-1693. (L.H.)

A l'occasion du 850me anniversaire de la mort de Saint-Norbert († 1134) une commission a été formée pour organiser et coordonner les festivités de cet anniversaire par et dans les abbayes néerlandophones. Cette commission circariale, à son tour, a formé d'autres équipes de confrères ...

Cinq confrères se sont mis ensemble et ont tâché, en survolant les biographies de Saint-Norbert, d'y trouver quelques lignes générales ou idées maîtresses qui pourraient inspirer les adultes et les jeunes adolescents (et tous les autres ...) de notre temps. Ont collaboré à ce «*Werkmap Spiritualiteit Sint-Norbertus*»: C.L. Caals, (Averbode), D.H. Maes (Postel), S. A. van de Ven (Berne/Heeswijk), J. Geerts (Averbode), W.W. Donné (Tongerlo).

Une deuxième équipe de confrères a élaboré un recueil de textes liturgiques à l'usage des paroisses et écoles. On y trouve: oraisons, prière universelle, lectures, chants, homilies, etc. «Norbert, le prédicateur; Norbert, l'inspirateur de la vie religieuse; Norbert, le pasteur de son peuple; Norbert, l'homme qui a choisi des routes nouvelles» ... voilà les titres de ces célébrations thématiques.

Ont collaboré à ce «*Liturgische werkmap 850 jaar na de dood van de heilige Norbertus*»: L. Bortier (Tongerlo), M. Fierens (Averbode), M. Schneiders (De Essenburgh/Berne) et G. Van Leemput (Postel). (C.L.C.)

Le frère VINCENT FERRAS, explorateur des richesses de l'iconographie du Haut-Languedoc, moine d'En-Calcat, a dédié dans *La Croix. Actualités du Tarn* du 13 juin 1982 une page à Saint Norbert. «A la Peyrière (Gaillacois) un ancien fief bénédictin honore Saint Norbert, fondateur des Prémontrés». Le curé Bénézet faisait ériger en 1893 une statue de S. Norbert devant l'église de cet ancien prieuré, et un vitrail dans le chœur représente également Saint Norbert. (D.D.C.)

En s'inspirant de l'histoire de S. Norbert, telle qu'elle fut exposée par C.L. HUGO, *La vie de S. Norbert, archevêque de Magdebourg*, Luxembourg, 1704, Pierre GREGOIRE, *Saint Norbert et Jean d'Aldringen*, dans *Die Warte, Perspectives*. n° 7/1347 et 8/1348, raconte le rôle joué par le général luxembourgeois Jean d'Aldringen lors du transfert des reliques de S. Norbert de Magdebourg à Prague. (L.V.D.)

Anselmus Havelbergensis

In het artikel van Peter CLASSEN, *Res gestae, Universal History, Apocalypse. Visions of Past and Future*, verschenen in *Renaissance and Renewal in the twelfth Century*, uitg. R.L. BENSON en G. CONSTABLE, Oxford, 1982, in-8°, xxx-781 blz., komt uiteraard ook de leer van Anselm van Havelberg ter sprake (blz. 407-409) uit zijn *Liber de una forma credendi et multiformitate vivendi* (1151). (W.M.G.)

Antwerpen, Sint-Michiels

De economische geschiedenis van deze abdij komt viermaal ter sprake in Eduard VAN ERMEN, *De landelijke bezittingen van de heren van Wezemaal in de middeleeuwen*, dl. I: *Tot de dood van Jan I (1166-1417)*, Leuven (Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis), 1982, blz. 32, 71, 131-132, 140. (W.M.G.)

De kleine pauselijke bul van Benedictus XII, bewaard in het Rijksarchief te Brugge, *Blauw nummer* 5984, gegeven te Avignon in 1340 om de abt van Sint-Michiels te belasten met een onderzoek naar de ontvreemde goederen van de Sint-Trudo abdij, werd afgebeeld in het boekje *Male, burcht en abdij*, Brugge (Jong Kristen Onthaal voor Toerisme v.z.w.) 1981, blz. 47, afbeelding 19. (W.M.G.)

Op 12 januari 1689 werd een octrooi-aanvraag ingediend voor het laten drukken van het werk van Florens de Cocq, kanunnik van Sint-Michiels, getiteld: *Principia theologie moralis et speculative ...*, aldus M. SOENEN, *Inventaire analytique des documents relatifs à l'impression et au commerce des livres (1546-1702) contenus dans les cartons 1276 à 1280 du Conseil privé espagnol*, Brussel, 1983, blz. 143, karton 1280, nr. 3. Zie over de auteur en zijn werk ook L. GOOVAERTS, *Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré*, dl. I, Brussel, 1899, blz. 127-129, en N.J. WEYNS, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 5, 1972, kol. 213-216. (W.M.G.)

Fr. BRESSELEERS en A. GAILLIAERDE, *Polderboeket*, Antwerpen, De Dageraad, 1977, 288 bl. — Geschiedenis van de Antwerpse Polders (beschrijving van de kloosterbezittingen van St-Michielsabdij op bl. 120-126) rijkelijk geïllustreerd met 104 tekeningen en schilderijen. (E.F.D.)

Arnstein

Daniel MISONNE, dans un article très documenté de la *Revue Bénédictine*, t. 93, 1983, p. 270-292, raconte la *Préhistoire de Maredsous*. — L'abbaye bénédictine de Beuron, fondée en 1863, avait accepté, à la demande de l'évêque de Limburg-an-der-Lahn, d'installer une communauté à l'ancienne abbaye prémontrée d'Arnstein. C'est un fait bien connu par les historiens de l'Ordre de Prémontré. Cette fondation n'a pas eu une longue vie: 3 oct. 1869-28 oct. 1870. La raison pourquoi l'affaire n'a pas abouti nous y est révélée. L'isolement total et la position d'Arnstein, privée d'un accès facile, ont empêché l'épanouissement qu'on attendait de la nouvelle fondation. Deux ans plus tard en 1872, grâce à la persévérance d'une forte personnalité, Hildebrand de Hemptinne — en 1893 premier Primat de l'Ordre bénédictin — le projet d'une fondation en Belgique a pu se réaliser. (G.S.)

Averbode

Eduard VAN ERMEN, *De landelijke bezittingen van de heren van Wezemaal in de middeleeuwen*, dl. I: *Tot de dood van Jan I (1166-1417)*, Leuven (Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis), 1982, in-8°, 199 blz., zie index blz. 172. (W.M.G.)

J. GRAUWELS, *De aartsdiakenale visitaties van het dekenaat Maaseik (1646-1726)*, in *Het Oude Land van Loon*, 38, 1983, blz. 27-230, vermeldt enkele parochies waarvan de begever de abt van Averbode is. Neerglabbeek, appendix van Opglabbeek, soms bediend door een rector, soms door de pastoor van Opglabbeek, bl. 147-148. Worden vermeld: Dionisius van MOL, alias HER JANS (Heriaens) op 8 feb. 1651 voor beide Glabbeken († 6 aug. 1672 Cfr *Necrologium Monasterii Averbodiensis*, p. 224), Gerlacus VANDENNOOT, alias vanden WART (Vervoort) op 20 aug. 1672 voor de twee dorpen († 29 aug. 1690 *Necrologium* p. 245), Matthias PALMA als rector 12 ap. 1682 († 5 mei 1717 *Necrologium* p. 148). Opglabbeek, bl. 168-172 (zie hierboven Neerglabbeek); verder Jos van GENECHTEN pastoor nov. 1709 († 13 feb. 1731 *Necrologium* p. 70), Jacobus STRAUVEN (Straven) pastoor maart 1717 († 4 jan. 1744 *Necrologium* p. 32-33). Opitter, bl. 179-182: Nicolas RYMEERS (Reymers) pastoor 26 mei 1639 († 4 maart 1680 *Necrologium* p. 90-91), Damianus VERHAEGEN, pastoor 20 juli 1694 († 30 nov. 1725 *Necrologium* p. 327-328), Hubertus FORGEOIS (Fourgeois) pastoor maart 1726 († 30 maart 1741 *Necrologium* p. 114). (G.S.)

In de talrijke parochies, die Averbode voor de Franse Revolutie bediende, stond de abdij ook in voor de nodige behuizing van de zielzorgers en droeg aldus bij tot een bepaald type van gebouw binnen de burgerlijke architectuur. De pastorieën met hun eigen type en bepaalde stijlkenmerken zijn dus niet zonder betekenis voor de geschiedenis van de bouwkunst, voornamelijk op het platteland. Dit aspect van de bouwkunst is eerder weinig bestudeerd en dus minder bekend. De meest typische pastorieën, door Averbode gebouwd, dateren uit de 17e en 18e eeuw. Vele zijn tot nu toe behouden gebleven. Drie van deze werden bestudeerd door Ingrid JANSSENS, *De pastorieën gebouwd door de abdij van Averbode van circa 1650 tot 1725* (Verhandeling tot het verkrijgen van de graad van licentiaat in de Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis; promotor Prof. Dr. G. Bekaert; xxvii-227 blz. en xli platen, Leuven, 1983). De pastorieën van Kozen, Brustem en Tessenderlo komen aan bod als «drie voorbeelden daterend van 1664 tot 1720, een eeuw gedurende dewelke de Maaslandse renaissance en de Brabantse bak- en zandsteenstijl hoogtij vierden in de genoemde contreien», nl. Limburg en Brabant. (A.F.C.)

Onder de talrijke opdrachten, die prelaat Vander Steghen (1698-1725) aan de Antwerpse beeldhouwer Scheemaeckers toevertrouwde, behoor-

den de twee altaren toegewijd aan Sint Jan-Baptist (1699) en de H. Norbertus (1700) in de huidige abdijkerk en het hoogaltaar in de O.-L.-Vrouwbasiliek te Kortenberg (1710). Deze drie altaren komen ter sprake, respectievelijk blz. 60-68, 75-85, 107-117 en (in deel 2) de platen: 40-41, 45 en 47, 56-58, in: Martine PIETERS, *Peeter Scheemaeckers (1652-1714), Antwerps beeldhouwer: studie van de altaren (1684-1714)*, Verhandeling tot het verkrijgen van de graad van licentiate in de Oudheidkunde en de Kunstgeschiedenis voorgedragen aan de Katholieke Universiteit Leuven, 1983, promotor: Prof. Dr. M. Smeyers. xxii-174 blz. Dl 2: 67 platen. (A.F.C.)

De parochiekerk van St. Cathrien in 's-Hertogenbosch, ook wel de Kruiskerk genoemd naar haar vroegere bedienaars de Kruisbroeders, bezit een collectie van 9 zeer grote schilderijen op doek van Pieter Jozef VERHAGEN (Aarschot 1728 — Leuven 1811), afkomstig van de Abdij van Averbode.

In 1829, vlak voor het herstel van de abdij (1834) verkocht haar provisor deze schitterende, laat-barokke schilderstukken aan het kerkbestuur van de St. Cathrien voor de som van F. 1300. — In het parochiearchief is enige correspondentie hierover bewaard. Eenzelfde geldsom moest nog worden uitgegeven voor het inlijsten van de doeken. Zij stellen voor:

1. *De aanbidding coor de herders* (490 × 340);
2. *De aanbidding door de Drie Koningen* (490 × 340);
3. *De kindermoord te Bethlehem* (490 × 340);
4. *De bruiloft van Kana* (296 × 288);
5. *De gedaanteverandering op de berg Thabor* (296 × 285);
6. *De wonderbare genezing van de zieken* (337 × 387);
7. *Christus en de overspelige vrouw* (337 × 284);
8. *De voetwassing van Jezus door Magdalena* (296 × 284);
9. *De roeping van de apostelen* (298 × 293).

Alle zijn vervaardigd te Leuven in de jaren 1768 tot en met 1780; van de nrs. 6 en 7 is bekend, dat zij dateren van resp. 1776 en 1780. Het *Memoriale* van de St.-Cathrienkerk vermeldt, dat de schilderijen in de jaren 1928-1929 zijn gerestaureerd door Ernst Grips te Vught en in de jaren 1958-1961 bedoekt en gerestaureerd door Arnold van de Laar te 's-Hertogenbosch.

Deze collectie van Verhaghen kan in zijn soort gerekend worden tot een van de grootste picturale kerkschatten in Nederland. (H.V.B.)

De laatste jaren bestaat er een verlangen naar een betere kennis van het verleden van de eigen leefgemeenschap, dorp of gemeente, en tracht men resultaten van de opzoekingen te publiceren. Zo verzorgt de *Laakdalse Werkgroep voor Geschiedenis en Heemkunde*, die Eindhout, Varendonk, Veerle en Vorst omvat, een jaarboek. In het *Jaarboek van Laakdal, 1983*, geeft F. VAN GEHUCHTEN, *De geschiedenis van de parochie O.L.V. in de*

wijngaard te Veerle (blz. 6-79) de lijst van al de bekende «curati» vanaf ca. 1289 tot heden, met gegevens over de geestelijke gezagsdragers en bekende feiten of gebeurtenissen die zich in de behandelde periode afspeelden. L. MARIËN, *De Sint-Gertrudisparochie* (blz. 80-90) handelt over het ontstaan van de parochie te Vorst, de kerk en de verering van Sint-Gertrudis. Beide parochies zijn sedert eeuwen nog steeds door Averbode bediend. (A.F.C.)

L.F. DANEELS, *Het nieuw kerkelijk huwelijksrecht*, Averbode, 1983, 59 p. — Procurator generaal Frans Daneels gaf de cursus over het huwelijksrecht van de nieuwe Codex Iuris canonici, die hij aan de studenten van de norbertijnse studieconcentratie Agripo doceerde, in druk. (L.V.D.)

E. DE ROOVER, art. *Poppe, Edoardo*, in *Dizionario degli Istituti di perfezione*, VII, Roma, 1983, col. 99-100. (L.V.D.)

L.J. BRESSELEERS, *Uit de geschiedenis van de parochie Overrepen*, Averbode, 1984. Het is een herwerkte en meer uitgebreide studie over de parochie Overrepen, die tot aan de Franse revolutie begeven werd door de Kommanderie van de Teutonische Orde te Aldenbiezen. De eerste uitgave werd gepubliceerd in 1977. (144 bl.)

N. 297 van de *Vlaamse Toeristische Bibliotheek* is gewijd aan *Overrepen, burchtdorp in Haspengouw*, van de hand van L.J. BRESSELEERS, die er pastoor was van 1970 tot 1980. (16 bl.) (D.D.C.)

J. VAN DER VEKEN en A. GAILLIAERDE, *Schemerschimmen*, Averbode, Abdij, 1983, 60 bl. — 26 pentekeningen over Antwerpen.

J. HAËST, *Monografie over André Gailliaerde*, Maarkedal, Ceres, 1983. — Ter gelegenheid van zijn 50-jarig kloosterleven en zijn 70ste verjaardag. Geïllustreerd. (E.F.D.)

Cl. BUYS en A. GAILLIAERDE, *Stad aan de stroom; Antwerpen Wijk I en II*, Maarkedal, Ceres, 1983. — Tekeningen met uitleg. (E.F.D.)

G. VAN BOESSCHOTEN, o. praem. en A. GAILLIAERDE, o. praem., *Grimbergen, Retie*, Kempische Boekhandel, 1979, 2e dr., 224 bl. (E.F.D.)

L. GUICCIARDINI (vert. C. KILIAAN), *Antwerpen, Mechelen, Lier, Deurne-Antwerpen*, Chr. Soethoudt, 1979, 224 bl. — Pentekeningen van aldaar besproken monumenten. (E.F.D.)

Beaurepart

J. GRAUWELS, *De aartsdiakenale visitaties van het dekenaat Maaseik (1646-1726)*, in *Het Oude Land van Loon*, 38, 1983, bl. 27-230, vermeldt

de parochie Rekem waarvan de abt van Beaurepart te Luik het bevestigingsrecht bezit. Zes kloosterlingen van Beaurepart worden als rector vermeld. (G.S.)

Berne

W. DE GOUW, medewerker aan het stadsarchief van 's-Hertogenbosch, vervaardigde een *Bibliografie van Bokhoven* van 167 titels, geordend in 17 rubrieken; de lijst staat gedateerd op november 1983. Het kerkdorpje Bokhoven, thans gelegen binnen de gemeente 's-Hertogenbosch, heeft een rijk historisch verleden — in 1369 werd het een parochie van Berne, was een hoge heerlijkheid met titel van baronie, later zelfs van graafschap, en bezat een kasteel — en mocht en mag zich, dank zij het oud parochiearchief en het rijk gestoffeerde kerkgebouw, verheugen over de interesse en studie van historici en kunstminnaars. (H.V.B.)

In het blad *Met Gansen Trou*, een uitgave van de Heemkundekring Onsenoort te Nieuwkuijk bij 's-Hertogenbosch, verscheen in Jaargang 33, 1983, blz. 97-136, een studie van G. VAN DER VELDEN, getiteld *Beknopte geschiedenis van Oudheusden van 1285 tot 1688*, die tevens onder nummer 19 werd opgenomen in de overdrukken-serie «Bernensia».

De studie verwerkt de bestaande literatuur, maar won aanzienlijk aan betekenis door voor het eerst grondig gebruik te maken van het abdijarchief van Berne. Ze omvat zowel de geschiedenis van de heerlijkheid Oudheusden als van de gelijknamige parochie. De tijdsbegrenzing over bijna vier eeuwen werd gekozen vanwege twee belangrijke gebeurtenissen uit de parochiële geschiedenis; in 1285 verwierf Berne het patronaatsrecht over Oudheusden, terwijl het zwaartepunt in de parochie in 1688 verschoof naar de buurtschap Elshout, toen daar een klein bedehuis ter beschikking kwam.

Over de kerk van Oudheusden en haar kapellen, over de pastoors van de parochie, het goederenbezit van de abdij aldaar en de relikwieën van de Martelaren van Gorkum, brengt de zwaar gedocumenteerde studie een groot aantal bijzonderheden. (A.v.d.H.)

Bonne-Espérance

In de kartons van de Spaanse Geheime Raad, bewaard in het Algemeen Rijksarchief te Brussel, bevindt zich een octrooi van 12 maart 1618, verleend aan de abt van Bonne-Espérance om meerdere traktaten te laten drukken, die eertijds geschreven waren door Filips van Harveng, alias *de Elemosina*. Zie de inventaris van M. Soenen, hoger aangehaald s.v. Antwerpen, blz. 68, karton 1277, nr. 154. (W.M.G.)

Breslau St. Vinzenz

Heinrich GRÜGER, *Breslau St. Vinzenz*, in: *Jahrbuch der schlesischen Friedrich-Wilhelms-Universität zu Breslau XXIV*, Sigmaringen 1983, S. 67-96. Es handelt sich um den Vorabdruck eines schlesischen Klosterbuches, in dem die behandelten Klöster nach einheitlichem Schema vorgestellt werden. Die wichtigsten Gliederungspunkte sind der geschichtliche Überblick (S. 68-76), der grundherrschaftliche Besitz (S. 77-80), Bau- und Kunstgeschichte (S. 83-85), Abtliste (S. 85-89) sowie die Quellen- und Literaturübersicht (S. 91-96). (L.H.)

Cappenberg (Westfalen)

H. Schoppmeyer publiceerde een kort artikel over Cappenberg in het *Lexikon des Mittelalters*, dl. II, afl. 7, München, Zürich, kol. 1487-1488. Bij de beknopte bibliografie wordt het werk van Herbert Grundmann niet vermeld, hoewel de bovenstaande tekst wel grotendeels op zijn bevindingen steunt. (W.M.G.)

Circaria Anglica

David ROBINSON, *The geography of Augustinian settlement in medieval England and Wales* (B.A.R. British series 80), 2 vol. in -4°, xx-547 p., does not include the canonries of the Premonstratensian Order because, according to the autor, Premonstratensian life was modeled upon Cistercian observances rather than upon the rule and the spirituality of St. Augustine! (L.V.D.)

Conradus Marburgensis

In de Franse vertaling van het boek van Norman COHN, *Démonolatrie et sorcellerie au moyen âge. Fantômes et réalités*, Parijs, 1982, wordt op blz. 44 opnieuw gezegd: «Il paraît probable que Conrad de Marburg était d'ascendance aristocratique, et avait appartenu à l'ordre monastique des prémontrés, mais à l'époque qui nous occupe, il était simplement prêtre séculier». Op blz. 297, noot 14, wordt nogmaals voor de betrekkingen van Koenraad met de premonstratenzers verwezen naar het artikel van K.H. MAY, *Zur Geschichte Konrads von Marburg*, in *Hessisches Jahrbuch für Landesgeschichte*, 1951, I, blz. 89-98. Dit alles ondanks het feit dat de stelling van K. H. May werd afgewezen in *Anal. Praem.*, 1976, LII, nr. 3-4, blz. 212-224. Vergissingen hebben vaak een taaier leven dan de waarheid. (W.M.G.)

Czarnowanz

Schlesien, Handbuch der Historischen Stätten, hrsg. von Hugo WECZERKA, Stuttgart 1977 (= Kröners Taschenbuchausgaben Band 316), berichtet S. 75 über das Frauenkloster Czarnowanz bei Oppeln. (N.B.)

Daylesford Abbey

Justin DINY, O. Praem., *Spotlight on Archmere Academy*, in *The Communicator*, II, 1983-1984, 1, p. 23-25. (L.V.D.)

Dommartin (Pas-de-Calais)

A l'imprimeur Charles Boscard de Saint-Omer fut octroyée, le 29 octobre 1613, la permission avec privilège de six ans de publier le livre contenant les *Vie, miracle et canonization de Saint Charles Borromée ...*, de Francisco Paula, qui avait été traduit en français par le frère Charles du Gauda, prieur de l'abbaye Saint-Josse-au-Bois de Dommartin. Voir l'inventaire de M. Soenen, cité ci-dessus *sub verbo* Antwerpen, à la p. 29, carton 1270, n° 180. (W.M.G.)

Drongen

Een kort overzicht van de geschiedenis van de abdij van Drongen, met verwijzing naar één register (reeks XV) uit deze abdij, vindt men in Johan DECAVELE en Johan VANNIEUWENHUYSE, *Stadsarchief van Gent. Archiefgids*, deel I: *Oud archief*, Gent, 1983, blz. 209-210, nr. 463. (W.M.G.)

G. BRAL schreef in *Stadsarcheologie Gent*, jg. 4, n° 1 bl. 1-16, over het *Drongenhof. Bouwgeschiedenis-archivalisch onderzoek*. Het Drongenhof was het refugehuis van Drongen binnen de Gentse wallen. Het werd gebouwd in de Steenstraat in 1327. Tijdens de godsdienstberoerten werden in 1577 de kloosters binnen Gent en in de omgeving genaast. In 1579 werden de kloostergebouwen te Drongen verkocht. Na de capitulatie van Gent in 1584 schonk Farnese de kerkelijke goederen gedeeltelijk terug. Omdat hun abdij te Drongen verwoest was, keerden de confraters uit de diaspora terug naar hun refugehuis, het Drongenhof, dat tot een klein klooster werd omgebouwd. Eerst in 1698 deed de communiteit haar plechtige herintrede in het heropgebouwde Drongen. De abdij behield de kern van het Drongenhof als refugehuis, en de andere gebouwen werden verhuurd. De schrijver geeft ook de lotgevallen aan van het Drongenhof in de 19e eeuw. (D.D.C.)

G. BRAL maakte zijn licentiaatsverhandeling aan de Rijksuniversiteit van Gent over de *Bouwgeschiedenis van de Premonstratenzerabdij te Drongen in de XVIIe en XVIIIe eeuw*. Gent, 1976. (D.D.C.)

Etival

X. LAVAGNE D'ORTIGUE, art. *Godin (Siméon)*, abbé d'Etival, in *Dictionnaire de biographie française*, fasc. XCII, Paris, 1983, col. 471. (W.M.G.)

Foreffe

J. MERTENS, *Geschiedenis van Houthalen*. Studie van het dorp en de parochie tijdens het Oud Regime. — Heemkundige Kring v.z.w. — Houthalen-Helchteren. 1983. — Deze monografie over een Vlaamse gemeente in de provincie Limburg en bestuurd door een abdij, Floreffe, gelegen in de provincie Namen, geeft een interessant beeld van het leven in een landelijke parochie vanaf de XIIde eeuw tot het jaar 1800. Alhoewel ten gevolge van nalatigheid, brand en gebrek aan belangstelling veel oud-archief verloren ging, is de samensteller er toch in geslaagd een vlot verhaal te schrijven over de abdijschoon *Hengel- en Kelchterhoef*, aanvankelijk bestuurd door leden van de abdij zelf, later verpacht aan leken, over de wijze waarop vlaams-onkundige pastoors hun parochianen begeleidden, over de conflicten voortkomende uit het beheer van Kerkfabriek, Armentafel, de tienden, de altaarbeneficiaries en de naijver tussen de kapel van Laak, zogezegd bijparochie, en de hoofdkerk Houthalen. Het parochiaal leven in de XVIIIde eeuw wordt geschetst door een kijk te geven in het leven en het beleid van de laatste vijf witheren-pastoors afkomstig uit de abdij van Floreffe. (G.S.)

Gempe

P. PIEYNS-RIGO, art. *Gempe*, in *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, afl. 115-116, Parijs, 1983, kol. 346-347. (W.M.G.)

Grimbergen

In het *Liber Sentenciarum van de officialiteit van Brussel (1448-1459)*, dat zopas werd uitgegeven in de *Verzameling van de oude rechtspraak in België, zevende reeks*, door C. VLEESCHOUWERS en M. VAN MELKEBEEK, dl. II (1455-1459), Brussel, 1983, blz. 658-659, nr. 1021, komt een vrijspraak voor op datum 2 oktober 1456 van een weduwe die beschuldigd werd van ongeoorloofde betrekkingen met Jan Vranx, toen kanunnik, later abt van Grimbergen. De aanklacht wordt een onbewezen gerucht genoemd en door geen aanklager gestaafd.

Eveneens in deel II vindt men driemaal pastoor Giselbert de Palude van Grimbergen vermeld, die op 26 augustus 1457 werd veroordeeld wegens braspertijen met confraters en nalatigheid (nr. 1196); zijn beroep op Rome werd op 4 oktober 1457 verworpen (nr. 1222) en op 10 april 1459 werd hij afgezet wegens ongewettigde afwezigheid gedurende meer dan zes maanden (nr. 1448).

In dezelfde uitgave, dl. I (1448-1454), Brussel, 1982, blz. 105-106, nr. 35, wordt het vonnis van de officialiteit vermeld van 11 februari 1449 waarin aan Egied de Brecht, pastoor van Wommel en regulier kanunnik van Grimbergen de zielzorg over de inwoners van het slot van Bouchout te Meise wordt toegekend. Verweerder was Ingelbert de Sancto Audomaro, pastoor van Meise en eveneens regulier kanunnik van Grimbergen. (W.M.G.)

Voor het werk van Daniël Bellemans van Grimbergen met de romantische titel: *Den lieffelycken paradys voeghel tot Godt om hoogh vliegende, behelsende verscheide geestelycke liedekens*, werd op 1 juni 1693 een drukootrooi gevraagd, zie de inventaris van M. Soenen aangehaald s.v. Antwerpen, blz. 147, karton 1280, nr. 97/17. Over de auteur en zijn werk ook L. GOOVAERTS, *Ecrivains, artistes et savants ...*, dl. I, Brussel, 1899, blz. 48-49, waar een zestal uitgaven van dit werk worden vermeld, en N.J. WEYNS, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 6, kol. 19-23. (W.M.G.)

G. VAN BOESSCHOTEN, o. praem. en A. GAILLIAERDE, o. praem., *Grimbergen*, Retie, Kempische Boekhandel, 1979, 2e dr., 224 bl. (E.F.D.)

Havelberg

H. DRESCHER u.a., *Kunstdenkmäler des Bezirks Magdeburg*, Bildband, Akademie-Verlag (Ost-) Berlin 1983 mit guten Baubeschreibungen und Abbildungen zum Havelberger Dom und seinem Inventar (Index S. 86). (L.H.)

Hispania

N. BACKMUND edidit in *Hispania sacra* 1983 p. 57-85 articulum «*La Orden premonstratense en España*». Post prospectum historiae ordinis in Hispania, addit seriem domorum cum circariae Hispaniae tum circariae Gasconiae. (D.D.C.)

Jamtara (India)

De priorij van St. Norbertus in het bisdom Jabalpur in India (M.P.), die op 21 mei 1962 werd opgericht, is op 15 februari 1984 tot zelfstandige canonie verheven.

De inauguratie verrichtte de *Abbas-fundator* A. Baeten abt van Berne-Heeswijk, in presentie van de abt-generaal M. van de Ven; meerdere confraters uit Nederland, Duitsland, Amerika en Frankrijk waren hiervan getuige.

De nieuwe canonie heeft als *prior de regimine* Rajesh Jacobus Kuravilla, prior sinds 1983, en telt 30 geprofeste Indiase Norbertijnen, terwijl nog 62 andere leden in opleiding zijn. (H.v.B.)

Rajesh KURUVILLA, O. Praem., *A journey towards autonomy: The canonry of Jamtara. An historical Review*, in *The Communicator*, II, 1983-1984, p. 7-11. (L.V.D.)

Rajesh KURUVILLA, O. Praem., *Op reis naar autonomie. De canonie van Jamtara, een historische terugblik*, in *Pro Nostris*, XLIX, 1984, n° 1, p. 20-25. (L.V.D.)

Jerichow

H. DRESCHER, *Kunstdenkmäler des Bezirks Magdeburg*, Bildband, Akademie-Verlag (Ost-) Berlin 1983 mit guter Baubeschreibung und 7 Abbildungen der Stiftskirche in Jerichow (Index S. 86). (L.H.)

Keizersbosch

J. GRAUWELS, *De aartsdiakenale visitaties van het dekenaat Maaseik (1646-1726)*, in *Het Oude Land van Loon*, 38, 1983, vermeldt enkele parochies in de huidige provincie Limburg-Nederland, waarvan de proost en het klooster van Keizersbosch de begever is: BUGGENUM, bl. 53-57, HAELEN, bl. 91-95, NUNHEM, bl. 164-168 en ROGGE bl. 194-199. De rectores waren seculiere priesters. (G.S.)

La Capelle (Haute-Garonne)

Un prêtre toulousain, l'Abbé Jean DANCAUSSE, réédite une «*Nouvelle histoire de Merville*», bourgade — aujourd'hui importante — proche de Toulouse.

Desservant la Paroisse de Merville, l'auteur a repris l'«*Histoire de la Baronnie de Merville*» du célèbre Abbé LARRONDO, son illustre prédécesseur. Cette réédition fut réalisée en 1980 (Impr. M.I. 31, Toulouse). (1 vol., 135 p. ill.). A partir de la page 62, nous entrons de plein pied dans l'Histoire de l'Abbaye Norbertine de SAINTE-MARIE DE LA CAPELLE. Une fondation des Prémontrés de NOTRE-DAME DE LA CASE-DIEU (Gers) (1143). Ce récit est assez peu développé, mais présenté d'une agréable manière, accompagné de quelques gravures et dessins: sceaux: a) Abbaye de La Capelle; b) Abbé Bernard de Dojal; c) Maison de Montlezun-Saint-Lary (l'un des fondateurs du monastère), enfin, un plan topographique de la ville de Merville. Sur les bords de la Garonne est situé l'emplacement de l'ancienne Abbaye, sous le nom de «La Capelette». (V.F.)

Laon

B. DUCOURET, *Le palais abbatial de Saint Martin de Laon*, dans *Bulletin Monumental*, Paris, CXL, 1982, 183-195 et 16 fig. (L.V.D.)

Leitzkau

H. DRESCHER u.a., *Kunstdenkmäler des Bezirks Magdeburg*, Bildband, Akademie-Verlag (Ost-) Berlin 1983 mit Baubeschreibung und 4 Abbildungen der Stiftskirche Leitzkau (Index S. 86). (L.H.)

Magdeburg

H. DRESCHER, *Kunstdenkmäler des Bezirks Magdeburg*, Bildband, Akademie-Verlag (Ost-) Berlin 1983 mit guten Baubeschreibung und

5 Abbildungen der Stiftskirche Unser Lieben Frauen in Magdeburg, darunter die Inschriftgrabplatte aus Marmor im nördlichen Querhaus, ursprünglich in der Vierung, die Grabstätte Erzbischof Norberts bezeichnend: *Norbertus Dei gratia sanctae Magdeburgensis ecclesiae archiepiscopus, ordinis Praemonstratensis institutor et huius monasterii restaurator sub hoc conditur marmore, obiit anno Domini MCXXXIII VI Iunii.* (L.H.)

Meer (Meerbusch)

N. RUTTEN, *Wo kommst du her — Von Kloster Meer*, in *Die Heimat*, Jg. 54, Krefeld 1983, S. 15-29. Es wird berichtet über den hl. Norbert, über die Klöster Meer und Steinfeld sowie über die Seelsorge der Prämonstratenser in der Stadt Krefeld. (L.H.)

F. MORGNER, *1500 Jahre geschichte — vier Institutionen zu Meer*, in *Almanach für den Kreis Neuss* 1983, S. 95-118. (L.H.)

Middelburg

Onder de algemene titel *Ontmoeting met Norbertijnen te Middelburg* verscheen in het *Zeeuws tijdschrift, Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, 33, 1983, n° 6, p. 193-202, een uitvoerig verslag van de ontmoetingsdag, die op 10 september 1983, 5 norbertinessen en 50 norbertijnen samenbracht met een selekte vertegenwoordiging van het kerkelijke en het kulturele leven in de provincie Zeeland. Aanleiding tot deze uitnodiging was geweest het vertrek uit de voormalige abdijgebouwen van de provinciale bibliotheek, die naar een geheel nieuw complex verhuisde. Bedoeling van de ontmoeting was: een kennismaking met de opvattingen van de Norbertijnen over hun huidige taak in de wereld: te leven vanuit het evangelie — de bron — om met elkaar en met vele mensen een beweging op gang te brengen — de stroom — die ons leidt naar een betere samenleving en naar het eeuwig leven.

Vermeld werd de inleiding door ir. H. de Lussanet de la Sablonière, die een historisch overzicht gaf van de restauratie waaraan hij jarenlang leiding had gegeven. De toespraken van M. P. DE BRUIN, *De Norbertijnen in de zee-landen* en van U.E. GENIETS, *Bron en stroom — Ontmoeting met de Norbertijnen* werden in hun geheel opgenomen. De lezing van Ulrik Geniets werd ook afgedrukt in *Pro Nostris*, XLIX, 1984, n° 1, p. 14-19. (L.V.D.)

Mont-S.-Martin

X. LAVAGNE D'ORTIGUE, art. *Godescalc ou Godescale*, évêque d'Arras (en 1142 abbé du Mont-S.-Martin), in *Dictionnaire de biographie française*, fasc. XCII, Paris, 1983, col. 453. (W.M.G.)

Ninove

In Eduard VAN ERMEN, *De landelijke bezittingen van de heren van Wezemaal in de middeleeuwen*, dl. I: *Tot de dood van Jan I (1166-1417)*, Leuven (Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis), 1982, blz. 77 en 92, komt de schenking van Arnold II in 1229 aan de abdij van Ninove ter sprake, met verwijzing naar de uitgave van J. DE SMET, *Cartulaire de l'abbaye de Ninove, Corpus chronicorum Flandriae*, dl. II, (KCG in-4°), Brussel, 1841, blz. 960. (W.M.G.)

H. VERLEYEN, *Dom Benedictus van Haeften, proost van Affligem 1588-1648. Bijdrage tot de studie van het kloosterleven in de Zuidelijke Nederlanden, Verhandelingen van de Kon. Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België*, 1983, jrg. 45, nr. 106, Brussel, 1983, behandelt blz. 169-170 ook in het kort de relatie van zijn hoofdfiguur met de premonstratenzers van Ninove, inzonderheid met diens raadgever, abt Johannes David († 1636) en P. Cobbaert. (W.M.G.)

Slechts één enkel archiefstuk van de abdij van Ninove wordt vermeld in de gids van Johan DECAVELE en Johan VANNIEUWENHUYSE, *Stadsarchief van Gent. Archiefgids*, deel I: *Oud archief*, Gent, 1983, blz. 211, nr. 466 (reeks XVI/2), nl. een huurkontraat voor een gedeelte van de refugegebouwen in de Nederscheldestraat uit 1676. De rest van het bewaarde archief bevindt zich in het Rijksarchief te Gent, zie inventaris nr. 30. (W.M.G.)

Oelinghausen (Arnsberg)

Im Jahre 1983 konstituierte sich der *Freundeskreis Oelinghausen*, der sich die Aufgabe stellt, das ehemalige Klostergebäude Oelinghausen mit neuem Leben zu erfüllen. Die umfangreichen Restaurierungs- und Umbaumaßnahmen der letzten Jahre haben die Kath. Kirchengemeinde St. Petri in Oelinghausen über 2,3 Millionen DM gekostet. Siehe dazu K.-H. KELLER, *Kloster Oelinghausen renoviert*, in: *Sauerland*, Zeitschrift des Sauerländer Heimatbundes, Nr. 4 Dez. 1983, S. 134. (L.H.)

Park

In *Meer Schoonheid*, Tijdschrift voor heem-, kunst- en natuurschoon, t. 30, 1983, p. 99-107, onthult M. SMEYERS een verborgen pronkjuweel: *De Romaanse Bijbel uit de Parkabdij*. Dit handschrift werd in 1829, samen met andere kunstwerken, verkocht om de nodige fondsen te verzamelen voor de herinrichting van de abdij. Sedert 1844 berust deze rijk versierde Bijbel in de British Library te Londen. Omwille van zijn grote waarde voor de studie van de Maaslandse boekverluchting kwam hij de laatste tijd weer in de belangstelling. Volgt dan een uitgebreide beschrijving van de driedelige Bijbel waarin men vooral aangetrokken

wordt door de veelkleurige versiering. De twee eerste volumes bevatten een slotformule: het overschrijven van deze boeken in 1148 werd voltooid «*in honore sancte Marie de Parcho*». Vijf afbeeldingen uit het boek illustreren de tekst. (G.S.)

Handschrift n. 11446-11447 uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (Van den Gheyn, nr. 1524), afkomstig van de abdij van Park (13de eeuw), werd als bron gebruikt voor de uitgave van de *Sermo de muliere chananaea* door C. DE CLERCQ-R. MACKEN, *The Latin Sermons of Odo of Canterbury*, (Verhandelingen van de Kon. Academie v. Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Jaargang 45, 1983, n° 105), p. 9. (L.V.D.)

Pont-à-Mousson

N.J. WEYNS, art. *Servais (Annibal) de Lairuelz*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 10, 1983, kol. 363-370 geeft een bondige levensschets van deze hervormer van de orde van Prémontré in de 17de eeuw. Hij steunt daarbij vooral op uitgegeven bronnen. (L.V.D.)

Postel

Ter gelegenheid van het buitengewone Heilige Jaar 1983-1984 werd de abdijkerk van Postel, samen met die van Tongerlo, tot 'bedevaartkerk' aangeduid voor het bisdom Antwerpen. (D.D.C.)

Prémontré (Aisne)

In het degelijke werk van Dietrich LOHRMANN, *Kirchengut im nördlichen Frankreich. Besitz, Verfassung und Wirtschaft im Spiegel der Papstprivilegien des 11.-12. Jahrhunderts*, (*Pariser historische Studien*, dl. 20), Bonn, Ludwig Röhrscheid Verlag, 1983, komt de economische geschiedenis van Prémontré van 1126 tot 1188 dikwijls ter sprake, vooral op blz. 211-221. Men vindt er tevens veel nuttige gegevens over andere noordfranse abdijen en kloosters. (W.M.G.)

Dominique BARTHELEMY, *Monachisme et aristocratie au XIIe siècle: les bénédictins de Nogent-sous-Coucy face à la concurrence et à l'exemple des Prémontrés*, dans *Sous la règle de saint Benoît. Structures monastiques et sociétés en France du moyen âge à l'époque moderne*, Genève, Paris, 1982, p. 185-198, nous fournit plusieurs vues intéressantes concernant la fondation de Prémontré sur le domaine des seigneurs de Coucy, La Fère et Marle et sur le développement du temporel de l'abbaye comparé à celui de Nogent. Deux notes de lecture. L'auteur se base exclusivement sur la tradition manuscrite, surtout sur le cartulaire toujours inédit de Prémontré (Soissons, Bibliothèque municipale, 7) et ne renvoie jamais aux chartes publiées. D'autre part, la chronique d'Aubry de Trois-

Fontaines (p. 193) ne s'appuie pas sur la *Vita Norberti A*, mais sur la *Vita B*, que l'auteur ne semble pas avoir consultée. (W.M.G.)

X. LAVAGNE D'ORTIGUE, art. *Gobert (Hubert)*, abbé général de Prémontré, in *Dictionnaire de biographie française*, fasc. XCII, Paris, 1983, col. 382. (W.M.G.)

Martine PLOUVIER, *Prémontré. Le projet de reconstruction de l'église ou l'anéantissement d'un rêve*, in *Fédération des Sociétés d'Histoire et d'Archéologie de l'Aisne. Mémoires*, 1983, XXVIII, p. 107-141. (W.M.G.)

Dans un article de Suzanne MARTINET, *L'Abbé L'Ecuy, le Père Cotte, la flore de Prémontré et la Société d'Agriculture de Laon*, dans *Fédération des sociétés d'histoire et d'archéologie de l'Aisne. Mémoires*, 1982, XXVII, p. 63-74, l'auteur étudie entre autres un recueil de 670 planches représentant la flore de Prémontré et les circonstances de la suppression de cette abbaye. (W.M.G.)

Remiremont

J. BRIDOT, *Chartes de l'abbaye de Remiremont (Vosges) des origines à 1231*, Nancy, Université de Nancy, II, 1980, 378 p. (L.V.D.)

Rumbeck (Arnsberg)

F. TIMMERMANN, *Rumbeck, ein Auszug aus der Geschichte*, Kurt Volpers Verlag Arnsberg 1983, berichtet S. 4 bis 8 über das Kloster Rumbeck. (L.H.)

Sankt Salvator

Das *Passauer Bistumsblatt* 48. Jg., Nr. 43 vom 23. Oktober 1983, berichtet S. 16 über die Pfarrkirche St. Andreas zu Uttlau, die dem Kloster St. Salvator von 1437 bis 1803 inkorporiert war. (L.H.)

In der Zeitschrift *Ostbairische Grenzmarken*, Passauer Jahrbuch für Geschichte, Kunst und Volkskunde, Jg. 25 (1983), Seite 258-273 veröffentlichte N. BACKMUND *Eine deutsche Chronik von St. Salvator*. Es handelt sich um die Handschrift Cgm 1830 in der Staatsbibliothek München, verfaßt von Franz Anton Obersteiner, Konventuale in St. Salvator (geb. 1710, gest. 1756). (L.H.)

Speinshart

Die Abteikirche in Speinshart war eine von 38 Kirchen im Bistum Regensburg, in denen im Außerordentlichen Heiligen Jahr 1983/84 der päpstliche Jubiläumsablaß gewonnen werden konnte. (L.H.)

Steinfeld (Kall)

Ingrid JOESTER, *Aachener Bürgersöhne als Kanoniker in Steinfeld*. Biographische Notizen, in *Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins*, Bd. 88/89, Aachen 1981/82, S. 95-151. (L.H.)

In het *Bericht des Max-Planck-Instituts für Geschichte, Göttingen, für das Jahr 1982/83*, verschenen in *Deutsches Archiv*, 1983, XXXIX, nr. 2, blz. 735, leest men over de onderneming *Germania Sacra*: «I. Joester, Düsseldorf, musste die Arbeit am Prämonstratenserstift Steinfeld weiterhin ruhen lassen». Hopelijk zal deze geleerde auteur, die reeds de oorkonden en de economie van Steinfeld bestudeerde, ook in de historische-statistische reeks *Germania Sacra* over Steinfeld kunnen publiceren. (W.M.G.)

Steingaden

Im A.H. Konrad-Verlag Weißenhorn erschien 1983 in der Reihe *Schwäbische Kunstdenkmale* das Heft 27 *Die Kirchen der Pfarrei Steingaden*, 32 Seiten, 16 Abbildungen, Text von H. PÖRNBACHER mit *Literaturhinweisen und einer kurzen englischsprachigen Einleitung*. (L.H.)

Tepl/Villingen

Unser Mitbruder Augustin Kurt HUBER, veröffentlichte die nachfolgenden Beiträge:

Die Denkschrift des Episkopates Böhmens aus dem Jahre 1848 über das Verhältnis von Kirche und Staat, in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen, Mähren und Schlesien*, 1982, VI, 297-307;

Italianische Kultmotive im Barock böhmischen Länder, *Ebenda*, 103-131. (L.V.D.)

Tongerlo

Eduard VAN ERMEN, *De landelijke bezittingen van de heren van Wezemaal in de middeleeuwen, I, Tot de dood van Jan I (1166-1417)*, (Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, Publikatie N. 68), Leuven, 1982, 199 pp., behandelt de echte schenkingen door de Wezemaals aan de abdij van Tongerlo gedaan (p. 66), de oneigenlijke schenkingen (p. 76), en de usurpaties door de Wezemaals gepleegd ten nadele van de abdij (p. 101-108). (L.V.D.)

In het boekje *Male, burcht en abdij*, Brugge (Jong Kristen Onthaal voor Toerisme v.z.w.) 1981, leest men blz. 104: «De Conciliebesluiten van Vaticanum II hadden eveneens tot gevolg dat binnen de Orde van het Heilig Graf, waartoe Sint-Trudo sedert 1952 behoorde, een gezamenlijke studie en bezinning op gang kwam over de bronnen die de oorsprong vormen van de geestelijke fysionomie van de Orde. Hierin werden de H.-

Grafgemeenschappen op uiterst bekwame wijze bijgestaan door Dr. Leo C. Van Dijk o. praem. die door de Congregatie voor de religieuzen te Rome als Delefaat voor de Orde van het H.-Graf was aangewezen. Na jarenlange terreinverkenningen en besprekingen kwam in 1975 de «Associatio van de kapittels der reguliere kanunnikessen van het H.-Graf» tot stand. Die omvatte behalve de Sint-Trudoabdij de zes H.-Grafpriorijen: Zaragoza (Spanje), New Hall (Engeland), Bilzen, Turnhout, Maarssen (Nederland) en Nijmegen (Nederland). Het eerste generaal kapittel vond plaats te Male van 2 tot 8 november 1975». (W.M.G.)

Milo Hendrik KOYEN, art. *Lamy, Hugues*, dans *Biographie Nationale*, tome 42, fasc. 2, Bruxelles, 1982, col. 478-483. (L.V.D.)

Over de succesrijke deelneming van verschillende leden van de abdij van Tongerlo aan de prijsvragen uitgeschreven door de Theresiaanse *Académie impériale et royale des Sciences et des Belles-Lettres de Bruxelles*, handelt J. SMEYERS, *De Vlaamse Aanwezigheid in de Theresiaanse Academie*, in *De weg naar de eigen Academiën*, Acta van het Colloquium der Koninklijke Academiën van België, Brussel, 18-20 november 1982, ed. G. VERBEKE, 1983, p. 54-57. Schr. stelt vast: «in het domein der bekroonde *historische* verhandelingen waren het bij uitstek de norbertijnen van Tongerlo die lauweren hebben geoogst» (p. 55). Er wordt aandacht besteed aan de bekroonde werken van Adriaan Heylen, Isfried Thys, Siard Van Dijk en Mathias Stals. Er wordt op gewezen dat ze bij voorkeur en doelbewust hun inzendingen in het Nederlands neerschreven.

Isfried Thys wordt ook vermeld in R. VAN UYTVEN e.a., *Bijdragen van Vlaamse academici tot de humane wetenschappen*, op. cit., p. 146, wegens zijn *Verhandeling over onze Nederduytsche Tael*. Dit werk wordt «curieus» genoemd, omdat Thys zich in dit stuk nog een aanhanger toont van de oude theorieën van o.a. Schrieckius in verband met de ouderdom van het Nederlands.

M. LE BRUYN, *De Vlaamse aanwezigheid en het gebruik van het Nederlands in de 'Académie Royale de Belgique'*, op. cit., p. 90 rangschikt Isfried Thys onder «de uitgesproken Vlamingen». In die zin verwijst J. SMEYERS, art. cit., p. 65, ter aanvulling van de bibliografie door N.J. WEYNS, *Thys, Jan, Frans*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 7, 959-960 samengebracht, naar A. DEPREZ, *Thys, Isfridus* in *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. II, Tielt, 1975, p. 1663, en naar T.J. GERITS, *Drie geleerde Witheren, beoefenaars van de botanische en landbouwkundige wetenschappen*, in *Ons Heem*, XXVII, 1973, p. 251-259. (L.V.D.)

Emiel, Alfons Stalmans was abt van Tongerlo van 1937 tot 1953. Hij werd op 20 maart 1898 te Sint-Huibrechts-Lille geboren. Zijn ouderlijk huis, de boerderij 'De Kompen' werd in 1976 gerestaureerd. Vanaf 1982

wordt de hoeve 'De Kompen' gebruikt door de Koninklijke Schutterij Sint-Sebastiaan.

L. STALMANS en F. JOOSTEN, *De Kompen en zijn bewoners*, Sint-Huibrechts-Lille, 1983, 158 p. hebben een goed gedocumenteerde geschiedenis geschreven van deze oude hoeve en van haar bewoners. Ze geven een overzicht van de pachters die voor 1735 op 'De Kompen' gevestigd waren. Vanaf dat jaar kon de afstammingsgeschiedenis van de familie Stalmans volledig worden gereconstrueerd. (L.V.D.)

Carlo BERTELLI, *Restorator reveals the Last Supper*, in the *National Geographic Magazine*, 164, 183, November, p. 664-685 gives a vivid account of the restauration of Leonardo da Vinci's famous fresco in the ancient Refectory of the Dominican Priory at Milan. His findings may throw some light upon the Da Vinci copy preserved at Tongerlo Abbey. (L.V.D.)

G. VAN DEN BROECK, già procuratore generale dei Premostratensi scrisse per il *Dizionario degli Istituti di Perfezione* tomo VII, Roma, 1983, gli articoli seguenti: *I privilegi secondo il CJC*¹ (col. 873-976); *Procuratore generale. Disciplina del CJC*¹ (col. 881-882); *Relazione annuale* (col. 1625-1626) ed in collaborazione con J. TORRES, *Relazione quinquennale* (col. 1626-1628) (L.V.D.)

De abdijkerk van Tongerlo werd door de bisschop van Antwerpen aangeduid als 'bedevaartkerk' ter gelegenheid van het buitengewone Heilige Jaar 1983-1984. (L.V.D.)

M.H. KOYEN (†) en L.C. VAN DIJCK, *Tongerlo*, Westerlo, De oude Linden, 1984, 94 p., verscheen in tweede druk. (L.V.D.)

Veurne

N.J. WEYNS, *Buck, Adrianus de (1618-1667)*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 10, 1983, kol. 74-75.

N.J. WEYNS, *Bekaert, Joannes († 1635)*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 10, 1983, kol. 32-34. (L.V.D.)

Wilten (Innsbruck)

Sebastian M. HUBER, *Die Seelsorge von Innsbruck-Pradl. Von den Anfängen bis in unsere Zeit*, Innsbruck, Universität, 1980, in-4°, 2-VII-235-51 S. (L.V.D.)

Windberg

N. BACKMUND, *Les cisterciens français émigrés en Bavière en 1793-1802*, in *Cîteaux. Commentarii cistercienses*, 1983, XXXIV, afl. 1-2, blz. 138-143. (W.M.G.)

Wittewierum

De lezing van Prof. Dr. H.P.H. JANSEN (Rijksuniversiteit Leiden), *Emo's emoties. De dertiende-eeuwse kroniek van Wittewierum als ego-document*, reeds vermeld in dit tijdschrift, 1983, LIX, blz. 169, werd met dezelfde titel uitgegeven in de *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 1983, 98, afl. 3, blz. 373-399. Behalve een aantal zeer interessante beschouwingen voor de mentaliteitsgeschiedenis, merkte de auteur (blz. 379) zeer terecht op dat de beschrijving van het uiterlijk die Menko geeft van Emo (*MGH.*, SS, XXIII, blz. 525) grotendeels afhankelijk is van de *Vita Norberti B.* Inderdaad vertoont deze passage een letterlijke afhankelijkheid tegenover *Vita B.*, AA. SS., I *Junii*, blz. 808E en F en ook tegenover blz. 841E, doch hier is de afhankelijkheid niet letterlijk.

Hieruit kan men besluiten dat Menko de *Vita B* goed kende, wat niet verwonderlijk is, maar ook dat men uiterst omzichtig dient om te springen met middeleeuwse persoonsbeschrijvingen. Zelfs indien deze ogenschijnlijk niet afhankelijk zijn van andere werken, moet men bovendien rekening houden met het middeleeuws schoonheidsideaal, dat bij de beschrijving van Emo en ook van Norbert een grote rol heeft gespeeld. Niet alleen Emo's persoonsbeschrijving is totaal onbetrouwbaar, maar ook die van Norbert moet grondig van alle gemeenplaatsen worden gezuiverd. (W.M.G.)

Weißenau

Hermann TUCHLE, *Mehr als 650 Jahre Prämonstratenserstift*, in *Weißenau in Geschichte und Gegenwart*, Sigmaringen, 1983, blz. 27-57. (W.M.G.)

Zwierzyniec (Krakow)

Joanna OTTEA, *Święci i Błogosławieni Polscy*, imprimé chez Veritas Foundation Press, 5 Praed Mews, London. Les pages 59-62 donnent une brève description de la vie de la bienheureuse Bronisława (1200-1259). L'unique source authentique est le récit du père Dominicain Stanisław de Cracovie, composé vers 1352. En 1604 on a retrouvé le cercueil de la bien-heureuse. Le développement de son culte remonte au XVIIe siècle. A cette époque on a érigé une chapelle en son honneur sur le mont Sikornik, où, selon la légende, elle allait souvent prier. Le nom de Bronisława fut inscrit sur la liste des bienheureux en 1839. En 1955, le septième centenaire de sa mort a été célébré dans toute la Pologne. (D.D.C.)

Le Dizionario degli Istituti di Perfezione, VII, Roma, 1983, col. 47-48, dans son article *Polonia* reproduit une photo du couvent des religieuses norbertines de Zwierzyniec, parce qu'il abrite la plus ancienne communauté religieuse de femmes de la Pologne actuelle. (L.V.D.)

Hiscе chronicis conscribendis contribuerunt: N.B. (Norbert Backmund) A.F.C. (A.F. Cayers, Averbode), D.D.C. (D.F. De Clerck, Averbode), C.L.C. (C.L. Caals, Averbode), E.F.D. (E.F. Docx, Oosterlo), V.F. (Vincent Ferras, En Calcat), W.M.G. (W.M. Grauwen, Meise), L.H. (Ludger Horstkötter, Hamborn), F.P. (François Petit, Mondaye), G.S. (Gervasius Slechten, Averbode), H.v.B. (H. van Bavel, Heeswijk), A.v.d.H. (A.W. van den Hurk, Heeswijk), L.V.D. (L.C. Van Dijk, Tongerlo).

BIBLIOTHECA ANALECTORUM PRAEMONSTRATIENSIIUM

1. Pl. LEFÈVRE, *La liturgie de Prémontré. Histoire, Formulaire, Chant et Cérémonial*. 1957. xvii + 181 pp. Pr.: 150 F.
 2. Dr. W. TRENZ, *Die Prämonstratenser-Abtei Wadgassen zur Zeit der französischen Herrschaft von 1766 bis zur Auflösung im Jahre 1792*. 1961; 226 pp. Non iam venialis prostat.
 3. M.A. GEORGEL, *L'abbaye d'Etival*. 1962; xvi + 204 pp. Non iam venialis prostat.
 4. Dr. Fr. W. SAAL, *Die Abtei Knechtsteden im 17. Jahrhundert*. 1962. vi + 172 pp. Pr.: 145 F.
 5. E. DELCAMBRE, *Servais de Lairuelz et la Réforme des Prémontrés*. 1964. liv-239 pp. Pr.: 230 F.
 6. B. VANMAELE, *L'Eglise Pudentielle de Rome*. 1966. 189 pp. Pr.: 200 F.
 7. G. WYMANS, *L'abbaye de Saint-Feuillien du Roeulx, en Hainaut (1125-1300)*. 203 pp. 1967. Pr.: 240 F.
 8. N. WEYNS, *Sacramentarium Praemonstratense*. 1968. xxiii + 310 pp. Pr.: 475 F.
 9. P. AL, *Leonhard Goffiné, O. Praem (1684-1719): Sein Leben, seine Zeit und seine Schriften*. 1969. 148 pp. Pr.: 220 F.
 10. N. BACKMUND, *Die mittelalterlichen Geschichtsschreiber der Prämonstratenserordens*. 1972. xvi + 357 pp. Pr.: 550 F.
 11. N. WEYNS, *Antiphonale Missarum Praemonstratense*. 1973. xx + 187 pp. Pr.: 400 F.
 12. Pl. LEFÈVRE — W. GRAUWEN, *Les Statuts de Prémontré au XIIe siècle. Introduction — Textes — Tables*. 1978. xxix + 76 pp. Pr.: 450 F.
 13. U. LEINSLE, *Vivianus von Prémontré. Ein Gegner in der Lehre von der Freiheit*. 1979. xxviii + 195 + 397 pp. Pr.: 750 F.
 14. G.M. VAN DER VELDEN, *Het Memoriaal van abt Jan Moors. 16 november 1634 — 23 juli 1637. Ingeleid en met voetnoten voorzien door G.M. VAN DER VELDEN*. 1980. 312 pp. 1325 F.
- A. VAN DER HURK, *Analecta Praemonstratensia. Tabulae generales*. I (1925) - XLIII (1967). Pr.: 215 F.